

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

VILNIAUS UNIVERSITETAS

ISTORIJOS ŠALTINIŲ TYRIMAI

Sudarė
Artūras Dubonis

8

Lietuvos istorijos institutas
Vilnius, 2024

Knygos leidybą finansavo
LIETUVOS MOKSLO TARYBA PAGAL VALSTYBINĘ LITUANISTINIŲ TYRIMŲ
IR SKLAIDOS 2016–2024 METŲ PROGRAMĄ
Projekto finansavimo sutartis Nr. S-LIP-24-11

Redaktorių kolegija:

Darius Antanavičius
(*Lietuvos istorijos institutas*)

Darius Baronas
(*Lietuvos istorijos institutas*)

Zenonas Butkus
(*Vilniaus universitetas*)

Artūras Dubonis (pirmininkas)
(*Lietuvos istorijos institutas*)

Mathias Niendorf
(*Greifswaldo universitetas*)

Rimvydas Petrauskas
(*Vilniaus universitetas*)

Irena Valikonytė
(*Vilniaus universitetas*)

Visi leidinio straipsniai recenzuoti dviejų mokslininkų.

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios
bibliotekų informacijos sistemos (LIBIS) portale *ibiblioteka.lt*.

TURINYS

Artūras Dubonis

Pratarmė.....8

Straipsniai

Darius Baronas

Lietuvos didysis kunigaikštis Vytautas – žvejys prie Juodosios jūros 1427 m. 11

Vytautas the Fisherman – the Grand Duke of Lithuania on the Black Sea Coast
in 1427. *Summary*44

Karolis Čižauskas

Pasikliauti Stanislovu Górskiu ar... Stanislovu Górskiu?

Alberto Goštauto ir Jono Chojeńskio diskusijos dėl teismų tvarkos Lietuvos
Didžiojoje Kunigaikštystėje (1535–1536) teksto evoliucijos ir datavimų ryšys.....45

Whom Should One Trust – Stanisław Górski or ... Stanisław Górski?
Regarding the Discussion on the Judicial System of the Grand Duchy of Lithuania
Between Olbracht Gasztold and Jan Chojeński (1535–1536), Its Dating
And Textual Evolution. *Summary*97

Andrius Jurkevičius

Iš Katalikų ir Stačiatikių bažnyčių tarpusavio santykių Lietuvos
Didžiojoje Kunigaikštystėje istorijos: XVI a. dokumentai, liudijantys
Vitebsko klebonų ir nuolatinių vikarų ginčus su Polocko arkivyskupijos
bažnytiniais pareigūnais ir jų tarnais99

From the History of Mutual Relations Between the Catholic and Orthodox Churches
In the Grand Duchy of Lithuania: the Documents From the 16th Century, Witnessing
About Conflicts Between the Pastors and Permanent Vicars of Vitebsk
With the Ecclesiastical Officials of the Polotsk Archbishopric
And Their Servants.. *Summary* 114

Володимир Поліщук

Військова мобілізація та оподаткування під час війни

з московитами відповідно до ухвали Городенського вального сейму
Великого Князівства Литовського 1566–1567 рр. У листі великокняжої
канцелярії до Жидичинського архімандрита на Волині (Публікація та
джерелознавчий аналіз документа) 115

Military Mobilization and Taxation During the War With the Muscovites According
to the Decision of the Goroden General Diet of the Grand Duchy of Lithuania in 1566-1567.

In the Letter of the Grand Ducal Chancellery to the Archimandrite of Zhydychyn
in Volyn (Publication and Source Analysis of the Document). *Summary* 156

Laimontas Karalius

Ką gali pasakyti XVI a. pabaigos Lietuvos Metrikos knygų-kopijų
kodikologija apie originalių knygų fizinį pavidalą (kritinės pastabos) 157

What Can the Codicology of of Late 16th-century Lithuanian Metrica Books-copies

Tell Us About the Physical Nature of the Original Books (Critical Comments). *Summary* 195

Darius Antanavičius, Živilė Nedzinskaitė

Kražių kolegijoje mirusių jėzuitų nekrologų korpusas: statistika,
tekstų genezė ir koreliacija, redagavimas, autorystė ir vertė..... 197

Necrology of Jesuits Who Passed Away at Kražiai College: Statistics, Genesis

and Correlation of the Texts, History of the Edition, Authorship, and Value. *Summary* 222

Zenonas Butkus

Vokietijos ir Rusijos karinių bei politinių veikėjų R. G. A. von der Goltzo,
P. Bermonto, G. Noske's, A. Winnigo atsiminimai kaip šaltinis Baltijos šalių
moderniojo valstybingumo genezei tirti..... 225

The Memoirs of German and Russian Military and Political Figures Rüdiger Gustav
Adolf Von Der Goltz, Pavel Bermond, Gustav Noske, and August Winnig as a Source
for Researching the Genesis of Modern Statehood of the Baltic States. *Summary*..... 251

*Šaltinių publikacija**Andrej Ryčkov, Darius Antanavičius*

Mūrinių geranainių grafo, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kanclerio, Vilniaus
vaivados Alberto Goštauto laišakai, 1527–1539 m. 253

Diskusija

<i>Darius Antanavičius</i>	
1514 m. Oršos mūšio prototipas ir jo šaltiniai	289
The Prototype of the 1514 Orsha Battle and its Sources	300

Recenzijos. Anotacijos

<i>Žiemgalos vyskupystės aktai. Acta episcopatus Semigalliensis.</i>	
<i>I dalis: Balduino aktai = Pars I: Acta Balduini</i> , parengė, vertė ir komentavo	
T. Baranauskas, Pasvalys–Joniškis: Pasvalio krašto muziejus, Žiemų pradas	
„Simkala“, 2022. – 114,[2] p., il., 1000 egz. ISBN 978-609-95791-3-9 –	
(<i>Simona Glazauskaitė</i>)	301
<i>Źródła do dziejów Źmudzi (1522–1648)</i> , opracowali E. Saviščevas i J. Drungilas;	
redakcja T. Kempa (<i>Monumenta Magni Ducatus Lithuaniae</i>), Toruń:	
Wydawnictwo naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2023. – 337 s.	
ISBN 978-83-231-5111-1 (<i>opr. miękka</i>); ISBN 978-83-231-5112-8 (<i>opr. twarda</i>);	
eISBN 978-83-231-5117-3 – (<i>Artūras Dubonis</i>)	305
Santrumpos	308
Apie autorius	309
Autoriams	311
Guide for Authors	315

DISKUSIJA

1514 M. ORŠOS MŪŠIO PROTOTIPAS IR JO ŠALTINIAI

Darius Antanavičius

Lietuvos istorijos institutas, Vilnius

*Si dux Ostrovius socium auctorem ipsum habuisset,
pugna apud Orscham iam finem habuisset utrum?*

Oršos pergalės (1514) šaltiniai. Poezija. Proginiai ir naujienų spaudiniai = Fontes victoriae ad Orscham (1514). Carmina. Editiones occasionales et libelli nuntiorum, sudarė ir parengė = collegit et edidit M. Čiurinskas, 2024. – 300 psl., il. ISBN 978-609-425-386-7

Oršos pergalės (1514) šaltiniai. Poezija. Proginiai ir naujienų spaudiniai = Fontes victoriae apud Orsham A. D. 1514. Carmina. Editiones occasionales et libelli nuntiorum, sudarė ir parengė = collegit et edidit M. Čiurinskas, 2024. – 344 psl., il. ISBN 978-609-425-386-7

Retas akademines diskusijas apie Lietuvoje pasirodančias ankstyvojo mūsų istorijos periodo šaltinių publikacijas dar rečiau sudrumsčia viena kita aštresnė recenzija. Visada smagu skaityti tokias nuomones ir atsiliepimus į jas, bylojančius, kad dar rusena Lietuvoje šiokia tokia mokslinės kritikos ugnelė¹. Kaip tik pasitaikė proga ją pakurstyti.

¹ Keli pirmiausia į galvą šaunantys pavyzdžiai: E. Gudavičius, [be pavadinimo], Vilnius, 2002; A. Ragauskas, „Žingsnis pirmyn, du atgal? Dėl 1657–1662 m. Vilniaus miesto Tarybos aktų knygos publikacijos“, *Istorijos šaltinių tyrimai*, t. 4, sud. A. Dubonis, Vilnius, 2012, p. 231–260; E. Meilus, „1–2 = -1? (Atsakymas į Aivo Ragausko „diskusiją“)“, *Istorijos šaltinių tyrimai*, t. 5, sud. A. Dubonis, Vilnius, 2014, p. 267–278; D. Antanavičius, „Nova, noua ar nona ratio edendi?“, *Senoji Lietuvos literatūra*, kn. 39, Vilnius, 2015, p. 205–214; D. Baronas, rec.: Žiemgalos aktai = Acta Semigalliae, vertė ir komentavo T. Baranauskas, Joniškis, 2014], *Istorijos šaltinių tyrimai*, t. 5, p. 369–374.

2024 m. birželio pabaigoje po keliolikos metų vilkinimo Vilniuje pasirodė 1514 m. Oršos pergalės šaltinių publikacija, aiškiai taikyta 500-osioms minėto mūšio metinėms. Bet, kaip jau vėluojant šiam darbui juokavo vienas kolega, išeisianti, matyt, tik kito „apvalaus“ jubiliejaus proga. Ir dūrė kaip pirštu į akį². Ji įsidėmėtina tuo, kad duoda progą atskleisti panašių leidinių rengimo priešistorę. Padėk knygotyriminkui ant stalo panašią istoriją apie kokią nors XVI–XVIII a. knygą, su džiaugsmu puls tirti ir rašyti straipsnius.

Tiesą sakant, publikacijos parengėjas pratarmėje pats papasakoja dalį istorijos – būtent: kaip publikuojamieji šaltiniai buvo pradėti rengti apie 2000 m., t. y. prieš ketvirtį amžiaus (!), jam dirbant dar Lietuvos istorijos institute, dėkoja Lietuvos mokslo tarybai už publikacijos finansavimą, tik nutyli, kad ji turėjo pasirodyti dar 2015 m., nes šiandien mažai ką sakantis finansavimo kodas LIT-8 nurodo į Nacionalinės lituanistikos plėtros 2009–2015 m. programos 2014 m. paraiškas ir laimėjusius projektus, kurių biudžetai buvo skaičiuojami dar litais (!), o moksliniai rezultatai turėjo būti paskelbti paskutiniaisiais minėtos programos vykdymo metais, t. y. 2015 m.³ Kuo baigėsi projektas, kokių padarinių patyrė projekto vadovas ir kas vyko per tuos dešimt metų, publikacijos parengėjas, aišku, apdairiai nutyli. Mat pasirodo, Lietuvoje galima ramių ramiausiai imituoti darbo, kuris turėjo būti padarytas prieš devynerius metus, „tobulinimą“, „kokybės siekį“ ir čia pat kaltinti kitus, kad jis net po tiekios metų „neišeina toks puikus, iliustratyvus ir išsamus, koks galėjo būti“ (p. 14). Parengėjui reikėjo dar dešimtmečio.

Taigi kur čia šuo pakastas? Lietuvos mokslo tarybai leidus atsiskaityti mokslo darbų maketais, atsirado galimybė tuo piktnaudžiauti: patvirtinus projekto rezultatus ir nesant kontrolės, nesąžiningiems mokslininkams buvo palikta landa metų metais imituoti galutinio rezultato – knygos – publikavimą, kai kada pridengiant šią veiklą išleidžiama knygos imitacija. Pats recenzuojamos knygos parengėjas yra net sugalvojęs jai mokslingą terminą – prototipas, kuris yra lyg ir knyga, bet ne visai, nes iš karto išspausdinti visą tokio „prototipo“ tiražą ir viešai pardavinėti – gėda⁴.

Taigi reikalui prispyrus 2024 m. gegužės pradžioje buvo skubiai išspausdinta keletas tokių recenzuojamos knygos „prototipų“, bent du atiduoti į Lietuvos nacionalinę

² „Vilnius, 510-ųjų Oršos pergalės metų gegužės 8 d.“, „Anno post victoriam magnam apud Orsham quingentesimo decimo“.

³ Pavyzdžiui, šių eilučių autorius to paties konkurso pagrindu (LIT-8-89) paskelbė vieną Kauno miesto aktų knygą, realiai išėjusią 2015 m., žr. *Kauno miesto aktų knygos XVI–XVIII a. Tarybos knyga 1568–1570/1571 = Acta civilia Caunensia saec. XVI–XVIII. Liber consularis 1568–1570/1571*, par. = ed. D. Antanavičius, Vilnius, 2015.

⁴ Apie dar vieną „prototipą“ šių eilučių autorius, neapsikentęs tokios jų praktikos, yra parašęs atskirą recenziją, žr. D. Antanavičius, „Įskilo skeptrai, žvaigždės prigeso“, *Lituanistica*, t. 69/3 (2023), p. 269–274, už kurią dabar tampomas po įvairias komisijas už neva „neetišką“ elgesį, nors anas „prototipas“ buvo oficialiai deklaruotas publikuotų mokslo darbų sistemoje „Vieversys“, daugiau kaip trejus metus referuojamas Duomenų bazėje Lituanistica (LDB), Lietuvos akademiniėje elektroninėje bibliotekoje „eLABa“.

Martyno Mažvydo biblioteką, tad paimti juos į rankas ir susipažinti gali visi norintieji (šių eilučių autorius savo rankose laiko vieną jų, šifras – 3-24-7272 / R 24/7272).

Kuo jis skiriasi nuo „tikrosios“ knygos, pasirodžiusios birželio pabaigoje? Pirmiausia minkštais viršeliais, turiniu ir puslapių skaičiumi. Joje dar nėra pratarmės, jokių iliustracijų, todėl knygutė yra tik 300 puslapių. Gegužę recenzentai buvo vieni, bet birželio mėnesį vienas jų jau pasikeitė. Nurodyta santraukos (matyt, anglų kalba) vertėja, bet santraukos nėra arba jos ir neturėjo būti. Knygoje pilna skubaus tekstų „sumetimo į maketą“ pėdsakų („nušokę“ šriftai ir t. t.), ypač įdomiai atrodo p. 289–290. Įvado pabaigoje dar buvo nuoroda į vieno autoriaus straipsnį, bet paskelbus žmogų *persona non grata*, jo darbas vėliau buvo *iškancelintas*. Apie tai, kad nė viename variante nėra jokios rodyklės, nė minėti neverta. Visa tai byloja, kad parengėjas buvo užkluptas visiškai nepasiruošęs ir artimiausiu metu knygos nė neplanavo leisti.

Antroji knyga, palyginti su „prototipu“, padidėjo 44 puslapiais (iš viso 344), nes buvo pridėta pratarmė ir iliustracijų. Jos formatas mažas, todėl sudaro visai neplonos knygos įspūdį, nors iš tikrųjų visa jos apimtis labai nedidelė („iš akies“ sprendžiant, neviršija 10–11 lankų). Be to, knygos formatas kažkodėl nesutampa su tuo pačiu metu parengėjo išleista „monografija“ (nors dėl jos yra labai didelių abejonių, nes tai tik penkių 2006–2016 m. jau publikuotų ir niekuo neatnaujintų straipsnių kartotinis, turėjęs išeiti tais pačiais 2015 m.)⁵. Taigi būtų buvę logiška abi knygas išleisti to paties formato kaip savotišką dvitomį.

Knygą, be pratarmės, sudaro įvadas ir keturi skyriai, kuriuose tam tikra tvarka skelbiama 1514 m. Oršos pergalės proginė, dabar sakytume, „piarinė“, poezija ir įvairūs prozos tekstai. Visa ši medžiaga publikuojama originalo, daugiausia – lotynų, kalba su vertimais į lietuvių kalbą.

Visų skelbiamų šaltinių 99,9 procentų sudaro 1514–1524 m. vieną du kartus spausdinti ir vėliau ne kartą perspausdinti šio mūšio problematikos tyrėjams daugiau ar mažiau žinomi tekstai, todėl parengėjas iš pat pradžių susidūrė su dilema, kaip juos dar kartą perleisti. Pastaruosius penkiolika metų aritmetine progresija spartėjęs senųjų spausdintų knygų skaitmeninimas gerokai sukomplikavo jo darbą: dauguma originalių tekstų dabar lengvai prieinama internete. Taigi reikia gerokai pasukti galvą, kaip turėtų būti parengti panašūs jau daugelį kartų perleisti tekstai, nes tai, kas dar būtų buvęs nemažas mokslinis įvykis juos publikavus deramu laiku, t. y. 2015 m. ar net 2016 m., toks visai nebėra 2024 m. Juoba kad 2020 m. parengėjo laukė dar viena staigmena – tais metais viena lenkų mokslininkė nepriklausomai nuo jo parengė ir paskelbė vieną pagrindinių

⁵ M. Čiurinskas, *Europinė Oršos pergalės (1514) propaganda ir Lietuvos kultūra*, Vilnius, 2024. Ji, beje, taip pat turi knygotyros tyrėjų dėmesio vertą savo „prototipą“, garbingai saugomą minėtoje Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje (šifras – 3-24-7273 / R 24/7273).

jo publikuojamų šaltinių – 1515 m. Romoje sudarytą ir išleistą poezijos rinktinę, skirtą Oršos pergalei užsienyje pagarsinti⁶. Joje, pridėjus priedų, realiai dar kartą publikuota 50 procentų visos recenzuojamoje knygoje skelbiamų šaltinių medžiagos. Užtuot kuo greičiau baigęs savo paties darbą, parengėjas rado laiko surašyti 28 puslapių recenziją, stengdamasis prikibti prie visų įmanomų minėtos publikacijos aspektų, pradedant šaltinių atrankos bei maketo koncepcija ir baigiant rodyklės (kurios per dešimt metų pats nesugebėjo sudaryti) trūkumu⁷. Bet visiems, kurie paims į rankas ir pasklaidys aną knygą, bus aišku kaip dieną: ji ir estetiniu, ir parengimo požiūriu lenkia recenzuojamąją.

Taigi dabar pereikime prie svarbiausios dalies: kas ir kaip padaryta. Kaip minėta, be įvado, knygą sudaro lotyniškų ir dviejų vokiškų tekstų publikacijos su vertimais į lietuvių kalbą. Pirmoji problema, kuri iškilo parengėjui: kokia tvarka skelbti įvairiais metais skirtingų autorių išleistus kūrinius, ypač tuos, kurie 1514–1515 m. buvo paskelbti du kartus. Šią problemą jis išsprendė taip: Kšyckio poeziją, įvertinęs ją kaip meniškai vertingiausią, ir minėtą Romos 1515 m. leidinį sudėjo į atskirą skyrių ir pavadino jį „Poezijos rinkiniai“. Tiesa, į jį įtraukė dar du dviejų poetų kūrinius remdamasis tuo faktu, kad jie pirmą kartą buvo paskelbti kartu iki šių dienų neišlikusiame leidinyje, bet pačių tekstų reikia ieškoti kitame knygos skyriuje. Tokį sprendimą parengėjas įvadė aiškina kompromiso būtinybe (p. 10–11).

Liko neapgalvota, kaip geriau pateikti dvikalbiame leidinyje skelbiamų tekstų bibliografiją. Dabar ji knygoje kartojama dukart: „lotyniškoje“ ir „lietuviškoje“ pusėje, nors jų versijos dažniausiai skiriasi tik keliais žodžiais, pavyzdžiui: *Ed. princeps* ir *Pirmasis leidimas*, ir toliau cituojami ilgiausi originalių knygų pavadinimai lotynų kalba. Turint galvoje, kad tokią literatūrą skaitys tik specialistai, net ir nemokantiems lotyniškai bus aišku, kas ir kaip. Todėl būtų buvę kur kas elegantiškiau ir taupiau visa tai subendrinti vienoje versijoje, pavyzdžiui: *Ed. princeps / Pirmasis leidimas* ar pan. Atsižvelgiant į tai, kad XVI a. originalios knygelės buvo daugiausia vadinamojo ketvirtuko formato (*in quarto*), juo buvo galima ir remtis atitinkamai padidinant naujosios knygos matmenis, kad būtų daugiau vietos ir viskas sutilptų, juoba kad jau yra visai neblogų pavyzdžių, kaip galima paskirstyti ir sutalpinti net kelių skirtingų kalbų tekstus⁸. Tiesa, parengėjas apie tai turėjo galvoti iš anksto.

⁶ *Epinikia orszańskie czyli wiersze o pamiętej klęsce Moskali*, oprac. Z. Głombiowska, Gdańsk, 2019. Knyga iš tikrųjų pasirodė 2020 m. balandį.

⁷ M. Čiurinskas, „Lenkiškasis pergalės prie Oršos epinikijų leidimas“, *Senoji Lietuvos literatūra*, kn. 52, Vilnius, 2021, p. 245–272. Iš tikrųjų paskelbta tik 2024 m. balandį.

⁸ Bazilijus Hiacintijus iš Vilniaus, *Panegirika Polocko sugriovimo proga (1580)*, par. D. Antanavičius, iš lotynų k. vertė D. Antanavičius, S. Narbutas, Vilnius, 2021; J. Kimbaras, *Geduliniai kūriniai (1603)* = I. Kimbar, *Raccolta funebre (1603)*, par. = a cura di Ž. Nedzinskaitė, S. M. Lanza, Vilnius, 2023.

Ypač painus Kšyckio poezijos bibliografijos aprašas. Užuoat pateikus atitinkamą bibliografiją prieš kiekvieną kūrinėlį, ji čia subendrinta į vieną „monstrišką“ šešių puslapių (3+3) dalį (p. 64–69) – čia net Tezėjas gali pasiklysti bandydamas atsirinkti, kas kam priklauso.

Kaip minėta, internete dabar jau laisvai prieinami turbūt visų be išimties XVI a. pradžios leidinukų, kurie ir sudaro naujosios knygos tekstų pagrindą, originalai. Sukdamasis iš padėties, pratarmėje šį keblumą parengėjas paverčia savo knygos išskirtiniu bruožu, sakydamas, kad „dabar daugelis šaltinių internetu laisvai prieinami vos keliais kompiuterio veiksmais įvairių bibliotekų ir išteklių svetainėse, nes yra suskaitmeninti. Tą siekėme atspindėti pateikdami maksimaliai daug nuorodų – ir tai vienas specifinių šio rinkinio bruožų“ (p. 13). Bet šie internetinių nuorodų brūzgynai (ryškiausi pavyzdžiai yra p. 64–69, 248–251, 272–277) popieriniame variante visiškai nefunkcionalūs – niekas jais remdamasis neieškos norimų spaudinių, nes tai daroma kur kas paprasčiau: surinkus pirmuosius knygos pavadinimo žodžius, įrašius autorių, konkrečius metus ir pan. Taigi ateityje, matyt, visiems specialistams reikia pamąstyti, kaip nurodyti tokius internetinius šaltinius. Gal pakaktų paminėjus konkrečią biblioteką patikslinti, kad spaudinys prieinamas internete? Antra vertus, suskaitmeninus leidinį, konkrečios nuorodos gali sutrumpinti prieigą prie spaudinio. Taigi lazda su dviem galais.

Dabar apie lotyniškus tekstus. Jie išduoda, kad parengėjui buvo sunku apsispręsti, kaip juos skelbti, nes tokio transkripcijos margumyno dar neteko niekur matyti. Pirma, jis nurodo, kad Kšyckio kūriniai publikuoja ne pagal originalius spaudinius, o kartoja K. Morawskio prieš beveik pusantro šimtmečio (!) parengtą tekstų versiją (p. 26), bet 1515 m. Romos rinkinį jau skelbia pagal specifinius savo principus, laikydamasis originalaus spaudinio ortografijos (p. 30), nors iš karto daro išimtį dviem minėtojo Kšyckio ir Dantyšeko kūriniais, įtrauktiems į šį rinkinį, nes jie jau turį kritines publikacijas. Keistai atrodo tokia „tekstologinė“ pagarba 150 bei 75 metų senumo Morawskio bei Skiminos publikacijoms ir kartu 2020 m. lenkų mokslininkės parengtų tekstų taip pat kritinės versijos apėjimas peršant savąją, bet iš išdėstytų aplinkybių, manau, aišku, kodėl taip daroma. Įdomiausia, kad kitoms XVI a. publikacijoms minėtas principas „kaip originale“ nebegalioja ir daromos specifinės išimtys. Taip yra dėl Pizono laiško perteikimo principų (p. 52). Galima visai pasimesti tarp tų išimčių. Apskritai įvade išgaudyti visas šias transkripcijos taisykles, taikomas konkretiems kūriniais, yra gana sudėtinga. Antra vertus, atskirų raidžių perteikimo smulkmenos mokantiems ir suprantantiems reikalą visai netrukdo. Vis dėlto viena „išimtis“ smarkiai krinta į akis. Tai dviejų vokiškų spausdintų knygelių, iš tikrųjų – kelių puslapių savotiškų anų laikų skrajučių, transkripcijos trūkumas. Jai atlikti parengėjui neužteko net viso dešimtmečio, todėl paskutinę akimirką teko

dėti skenuotus jų vaizdus. Galima pagrįstai klausti: kam tada dešimt metų reikėjo gaišti laiką lotyniškų tekstų transkripcijai? Sudėjai pasirinkto skelbti leidimo originalo vaizdus, parašėse pažymėjai taisytinus dalykus⁹ – ir štai publikacija.

Kur kas blogiau yra dėl skyrybos ir didžiųjų bei mažųjų raidžių rašybos. Parengėjas metų metais laikosi savo iš kažkur nusitverto principo „kaip originale“, kitaip sakant – „pasidaryk pats, skaitytojau“. Toks skyrybos metodas byloja, kad jis keistai supranta savo, kaip tokių labai sudėtingų tekstų editoriaus, paskirtį. Juk kiekvieno parengėjo, kaip (teoriškai) geriausiai išmanančio publikuojamą tekstą, pagrindinė užduotis – būti tarpininku tarp teksto ir pasirengusio jį suprasti, bet galbūt nuodugniai jo neišmanančio profesionalaus skaitytojo, kad tekstas iš karto būtų suvokiamas taip, kaip norėjo jo autorius ar bent taip, kaip jį interpretuoja parengėjas. Antraip kam reikia visos tos spausdintų knygų transkripcijos, jei dabar galima lengvai išvysti ir paskaityti patį originalų leidinį?!

Užtenka pažvelgti į netikėtą konkurentės parengtą 1515 m. Romos leidinio publikaciją, kad išvystume, kuris leidinys pranašesnis. Lenkų mokslininkė įvade išdėstė kelis aiškius principus, kuriais rėmėsi keisdama originalaus publikuojamo leidinio ortografiją (t. y. priartindama ją prie dabar priimtos lotyniškų žodžių rašybos), ir nuosekliai jų laikėsi, o svarbiausia, kad skyrybos ženklus dėjo pagal dabartinės lenkų kalbos taisykles¹⁰. Skaitant jos parengtą 1515 m. Romos knygelės tekstą, iš karto aišku, kas, kur ir kaip, o jei neaišku, dar yra komentarų.

Visai kitaip yra recenzuojamos knygos atveju. Pateiksime vieną ryškų pavyzdį. Paprastai pirmasis knygos tekstas būna parengtas kruopščiausiai. Šiuo atveju tai trumputis ketureilis, todėl perrašysime jį visą taip, kaip jis paskelbtas recenzuojamoje knygoje (p. 70):

Ponite nunc miseri vestrum diadema leones
 Pannonio cessit gloria vestra lupō
 Nec tamen hoc satis est aquila duce feri ad astra
 Praebeat ut terris regia signa lupus.

Iš karto akis bado savo paties principų nesilaikymas. Juk įvade parengėjas teigė, kad Kšyckio eiles publikuoja ne pagal originalų spaudinį, o pagal Morawskio kritinį leidimą, bet patikrinus pastarąjį paaiškėjo, kad jame skyrybos ženklai buvo sudėti¹¹. Negana to,

⁹ Pavyzdžiui, šitaip pasielgė šių eilučių autorius, nenorėdamas be reikalo apkrauti Vilniaus katedros kapitulos aktų pirmojo tomo, kurio pradžioje buvo įrašyta keletas labai ilgų jau publikuotų privilegijų, žr. *Acta capituli ecclesiae cathedralis Vilnensis saec. XVI–XVIII.*, t. 1: 1502–1533 = *Vilniaus katedros bažnyčios kapitulos posėdžių protokolai XVI–XVIII a.*, t. 1, ed. = par. D. Antanavičius, D. E. Staškevičienė, Vilnius, 2018, p. 298–329.

¹⁰ *Epinikia orszańskie czyli wiersze o pamiętnej klęsce Moskali*, p. 34–36.

¹¹ *Andreae Cricii Carmina*, ed. C. Morawski (*Corpus antiquissimorum poetarum Poloniae Latinorum*, t. 3), Cracoviae, 1888, p. 28.

skelbiant šį eilėraštką yra ir daugiau nenuoseklumų. Štai įvade parengėjas teigia, kad pačių Kšyckio eilėraščių antraštes jis vis dėlto perrašo jau ne pagal Morawskį, bet iš originalaus spaudinio (p. 26), bet kaip tada antraštėje atsirado tokios skirtingos formos kaip *Polonie* ir *Lithuaniae*? Išmanantiems reikalą paaiškinti jas, žinoma, lengva. Kur kas sunkiau paaiškinti parengėją kompromituojančią klaidą, paliktą šio eilėraštko trečiojoje eilutėje. Koks žodis yra *feri*? Ypač turint galvoje, kad komentare jis pats nurodo teisingą jo formą – *fertur*. Tiesiog Morawskis padarė klaidą dar pridėjęs žodį *en*, kuris visai nereikalingas. Tad kaip atsirado *feri*? Tai nėra paprastas apsižioplinimas nuspaudus gretimą kompiuterio klavišą (kam nepasitaiko?). Užtenka žvilgtretėti į patį eilėraštko vaizdą originalioje knygelėje (p. 72), kad suprastum, jog parengėjas tiesiog blogai perskaitė originalo (nors kam jis buvo reikalingas, jei publikavo Morawskio versiją?) žodį *fertur*, paskutinį ženklą palaikęs raide *i* ir nesupratęs, kad vietoj „taško“ ten yra santrumpa. Taigi trečioji eilutė turi būti skaitoma paprasčiausiai taip, kaip parašyta originaliame spaudinyje: *Nec tamen hoc satis est aquila duce fertur ad astra*. Ir štai čia ypač išryškėja skyrybos ženklų svarba. Tekstui deramai suprasti po žodžio *est* būtinas koks nors skyrybos ženklas: kablelis, dar geriau – dvitaškis, galimas net brūkšnys (nelygu, kas kam patinka), pagaliau galima dėti net tašką ir toliau pradėti didžiąja raide. Taip suredagavus tekstą, tektų pakoreguoti ir vertimą.

Minėto eilėraštkio atvejis taip pat gerai parodo, kaip šiuo metu svarbu kuo greičiau publikuoti savo paties darbą, nes metų metais „tempiant gumą“, lenkų mokslininkai lenkia lietuvius „visais frontais“. Štai ir šis eilėraštkis nežinia kelintą kartą buvo nepublikuotas (beje, tiksliai jį perrašius), išverstas proza į lenkų kalbą ir komentuotas viename dar 2021 m. Lenkijoje pasirodžiusiame straipsnyje¹².

Apie vienintelį iki šiol nepublikuotą Dževickio eilėraštkį (p. 238–240) nė neverta kalbėti: paskelbtas be tinkamai sudėtų skyrybos ženklų jis kelia keblumą, kaip turi būti skaitomas ir suprantamas, ypač jo pradžia ir pabaiga. Šio eilėraštkio rengimo spaudai ir jo interpretavimo istorija ypač iškalbinga. Pratarmėje parengėjas lyg ir dėkoja šių eilučių autoriui už pagalbą, kad čia pat įgnybtų suversdamas jam tariamą kaltę už ne tokį puikų, koks galėjo būti, leidinį (p. 14)¹³.

¹² B. Czarski, „W poszukiwaniu najstarszego polskiego stemmatu – pytania i propozycje odpowiedzi“, *Odrodzenie i Reformacja w Polsce*, t. 65, 2021, p. 9–11.

¹³ Iš pradžių net sutrikau, apie kokią čia mano pagalbą kalbama, nes nieko panašaus neprisimenu. Bet peržvelgus laiškus paaiškėjo, kad 2014 m. gegužę, t. y. lygiai prieš dešimt (!) metų, parengėjas tikrai atsiuntė minėtą eilėraštką prašydamas pagelbėti dėl jo transkripcijos. Kodėl nepadėjus kolegai, ypač jei patinka pasigalynėti su tokiais bjauriais rankraštiniais tekstais? Taigi šių eilučių autorius per dvi valandas pataisė, kiek tada įskaitė ir suprato, tą tekstą ir visai apie jį pamiršo. O pačiam parengėjui kaip reikiant galutinai jį suredaguoti ir paskelbti neužteko ir dešimtmečio. Dabar jį skaitant, vėl viską reikia daryti iš naujo, kad suprastum, kas tekste pasakyta.

Nuodugniai patikrinti visų originalių tekstų nebuvo laiko, todėl apibendrinimų vengčiau, bet knygoje pasitaiko net spausdinto teksto perrašo klaidų. Apie *feri* (p. 70) jau užsiminiau. Vienos klaidos – paprasčiausi apsižioplinimai, pavyzdžiui: *semperque* vietoje *semper quae* (p. 96, eil. 45), *certa foedere* vietoje *certae foedera* (p. 96, eil. 49)¹⁴, *postque* vietoje *postquam*, *vistoriosissime* vietoje *victoriosissime* (p. 148), *appellati* vietoje *appellati*, *comlexi* vietoje *complexi* (p. 150), *ilis* vietoje *illis* (p. 152), *Sigimundum* vietoje *Sigismundum* (p. 228, eil. 2), *c* vietoje *comparato* (p. 278). Kitos – nereikalingi hiperkritiški taisymai. Pavyzdžiui, nėra reikalo originalo *pellegi* taisyti į *perlegi*, *necessum* – į *necesse* (p. 74). O kitur tokio kritiškumo ir pritrūko. Toks, pavyzdžiui, frazės *hic patris spes summa tuae [=tui]* (p. 94, eil. 11) atvejis, kur paliktas neištaisytas ir niekaip nepažymėtas aiškus spaudos riktas, esantis originaliame leidinyje (p. 92), arba parengėjo nesuprastas Romos spaustuvininko, ar veikiau korektoriaus, apsižioplinimas B. Wapowskio poemėlės eilutėje *Regia ex inhausto [=inexhausto] sanguine terra madet* (p. 188, eil. 14)¹⁵. Kai kada išvengti klaidos būtų padėjęs prozodijos išmanymas: *ferus*, o ne *serus* (p. 230, eil. 30). Šiuo atveju reiktų keisti ir vertimą: „žiaurus, laukinis“, o ne „senas“.

Daug dėmesio parengėjas skyrė lotyniško teksto kritiniam aparatui – į nuorodas sudėjo gausybę komentarų. Pirmiausia, kas krinta į akis, – keista vienu jų pabaiga be taško, o kitų – jau su tašku. Tai pastebėjęs pamanai, kad tai apsirikimas. Bet ne. Pasirodo, tai tokia formali skirtingo jų pobūdžio skirtis, nors jų numeracija nuosekli. Jei po trumpo (vieno dviejų trijų žodžių) komentarėlio taško nėra, tai vadinamasis tekstinis komentaras, t. y. skirtas konkretaus žodžio variantiškumui nurodyti. O jei taškas yra – tai jau ne tekstinis, o dalykinis komentaras, susijęs su paties teksto prasmės aiškinimu, ir pan. Senais gerais laikais jie buvo skiriami kitaip: tekstiniai komentarai žymėti romėniškos abėcėlės raidėmis (publikuojant eiles buvo galima nurodyti eilutes), o dalykiniai – arabiškais skaitmenimis. Bet laikai ir knygos keičiasi, deja, ir primityvėja. Dalies tekstinių komentarų reikalingumas labai abejotinas. Ką naujo ir reikšmingo apie tekstą sako tokie variantiškumo atvejai, kaip *hiis* ir *iis*, ar akivaizdžių ir elementarių spaudos riktų (apvirtusi *n* vietoj *u* ar atvirkščiai), paliktų skirtinguose spaudiniuose, fiksavimas? Tekstinių smulkmenų gausa ir negalėjimas sutalpinti juos į vieną puslapį

¹⁴ Minėtus atvejus lengva paaiškinti. Pasirodo, visos šios klaidos yra anksčiau parengėjo sudarytoje knygoje, iš kurios (ar veikiau atitinkamos kompiuterio bylos) buvo „automatiškai“ perimtas publikuojamas tekstas jo nė netikrinant, žr. *Šv. Kazimiero gyvenimo ir kulto istorijos šaltiniai*, sud., vertė, įvadą ir paaiškinimus parašė M. Čiurinskas, Vilnius, 2003, p. 158, eil. 45, 49.

¹⁵ Tai ypač iškalbingas atvejis, nes patikrinus Z. Głombiowskos parengtą šios poemėlės versiją, paaiškėjo, kad ji šią vietą suprato ir pataisė teisingai, nors plačiau ir nekommentavo, kur čia šuo pakastas, žr. *Epinikia orszańskie czyli wiersze o pamiętnej kłęsce Moskali*, p. 88, eil. 14.

kai kur išbalansavo ir patį maketą: lotyniškoji ir lietuviškoji teksto pusės ima nebesutapti ir persikelia į kitą puslapį, ypač tai pasakytina apie prozos dalis. Tai, kaip minėta, susiję su pernelyg mažu maketo formatu. Žinoma, buvo galima sutilpti ir į jį, bet būtų reikėję tekstinius komentarus išdėstyti eilute, o ne stulpeliu. Tik bėda ta, kad dabartinė *indesign* programa automatiškai to nedaro, reikia išradingumo ir, žinoma, dirbti pačiam, o ne tikėtis, kad tai padarys kas nors kitas. Visa tai turint galvoje, įvado žodžiai, „kad naujus kritinius, naujausiais tekstologijos metodais ir visų tekstų variantų atspindėjimu paremtus leidimus paliekame atskirų autorių tyrėjams ir leidėjams“ (p. 19) yra, viena vertus, savo paties atlikto darbo reikalingumo kvestionavimas ir, antra vertus, pernelyg didelis publikacijos objekto ir jo turinio sureikšminimas. Juk per artimiausią bent pusę amžiaus niekas šio rinkinio eilių atskirų žodžių variantų specialiai neknebinės¹⁶, nes jokių turinio ar meninės vertės atradimų jie neatneš, kaip neatnešė ir dabar.

Įvade parengėjas teigia, kad komentarai po lotyniškojo originalo tekstu bus daugiausia lotyniški (p. 19). Paskui vis dėlto apsidraudžia, kad kalba tik apie minėtus tekstologinius komentarus, taigi visus tuos *Orig. err., comm. ad loc.* ir panašią tekstologinio aparato abreviatūrą su cituojamais originalo žodžiais. Tiesa, negali neigti – yra lotyniškai surašytų elementarių sakinių, bet prirėkus išversti sudėtingesnes savo paties mintis, iš karto lieka tik gimtoji kalba. Tokie mišrūs atvejai, ypač viename „lotyniškos“ dalies puslapyje, atrodo gana keistai (p. 70, 158, 190, 228, 230).

Kad pačiam lotyniškai rašyti sunku ir reikia kiekvieną kartą sukti galvą, kaip Romulo kalba perteikti kokią nors šių laikų naujakalbės sąvoką, kuri nebuvo žinoma senovės romėnams, gerai byloja į knygos lotyniško pavadinimo paantraštę iškeltas terminas *editiones occasionales*. Aišku, kad tai dirbtinė angliško (lotyniškos kilmės) būdvardžio *occasional* kalkė. Bet ar mirtinai reikėjo tokio apibūdinimo, kurio lotyniškai adekvačiai turbūt ir neįmanoma perteikti (labiau lotynų kalbos dvasią atitiktų nebent koks nors griozdiškesnis *carmina ad tempus accommodata*)? Nieko nebūtų atsitikę atsisakius šios angliškos kalkės.

Šiuose paties parengėjo rašytuose lotyniškuose tekstuose yra apmaudžių klaidų, kažin, ar nevertėtų pakartoti *Elementa Latina* kurso. Pavyzdžiui, *libellum* [!] (*nom. sing.*, p. 64), *contra Scythos* [!] (p. 68, nuor. 13), *Carmina 1515 [...] correctior* [=correctius?] *videtur* (p. 160, nuor. 98), *haec* [!] *versus* (p. 160, nuor. 99), *in editione principi* [!] (p. 164, nuor. 113; p. 168, nuor. 121), *[epigramma] publicatus* [!] (p. 206, nuor. 131),

¹⁶ Pavyzdžiui, dar prieš pasirodant recenzuojamai knygai Lenkijoje buvo paskelbtas parengėjui, regis, nežinomas vieno iš skelbiamų tekstų vertimas į lenkų kalbą, o jo originalas tik perpublikuotas pagal Morawskio versiją, žr. E. Buszewicz, „Dwie Penelopy. *Heroidy* Owidiusza a elegie epistolarne Andrzeja Krzyczkiego i Baltazara Castiglione“, *Terminus*, t. 25/1, 2023, p. 63–96.

carmen [...] prior [!] positus [!] est, hunc [!] carmen (p. 220, nuor. 144), *libri alteri [!]* (gen. sing., p. 228, nuor. 151).

Knygoje liko techninio broko tiek lotyniškuose, tiek lietuviškuose, tiek lenkiškuose žodžiuose. Nurodysime pastebėtus riktus: 1414 m. (p. 21), *przyjacielia* (p. 52, nuor. 60; p. 292–293), pirmųjų dviejų eilėraščio [eilučių?] prasmė (p. 71, nuor. 15), Zigmantui pirmajam (p. 79, nuor. 19), Lietuvos metrika, Krzystof, *Orodek* (p. 85, nuor. 21), *ediditione* (p. 86, nuor. 51), Szydowiecki (p. 111, nuor. 44), *detracta, re* (p. 112, eil. 153), *Vivq* (p. 150, nuor. 162), *Sciminae* (p. 160, nuor. 99), *annno* (p. 206, nuor. 131), Glombiowska (p. 53, 176–177, 292–293), *vedi* (p. 220, nuor. 144), eiles Rašė (p. 229, nuor. 230). Kšyckis kai kur liko Kricijumi (p. 26; p. 313, nuor. 38) ir vadinamas tai kancleriu (p. 75), tai sekretoriumi (p. 79, nuor. 19). Knygos gale prozos tekstuose išlenda lotyniškų žodžių kėlimo klaidų (p. 280, 282, 294, 298, 316). Kšyckio kūrinių eilutės iš pradžių numeruojamos dešinėje pusėje (p. 78–91), bet paskui skaičiai perkeliama į kairiąją. Jono Silvijaus Amato laiško tekstas ir jo vertimas, skubiai perkėlus jį iš kompiuterio į make-tavimo programą, liko smarkiai „iškandžiotas“, t. y. nesulygintas palei dešinią kraštą (p. 74–75), o Suchtenijaus „Silvoje“ sugriuvo kelių eilučių ribos (p. 178, 180, 184).

Akis režia baisiai keista knygos dedikacija ar epigrafas. Ji užima net du numeruotus puslapius (p. 5–6), be to, turi dar komentarus (kuriuose savo ruožtu papildomai nurodoma į knygos puslapius) ir net teksto marginalijas! Tokios „inovacijos“ dar neteko regėti.

Gali susidaryti įspūdis, kad visa tai, kas iki šiol nurodyta, skirta tik parengėjui „sukirsti“. Visai ne. Vietiniu lietuvišku matu matuojant, reikšmingas ir vertingas yra publikuojamų kūrinių vertimas į gimtąją kalbą, nes abejotina, ar kas nors kitas būtų ėmęsis tokio darbo. Taigi šiuo požiūriu knyga tikrai turi ir išliekamąją, ir mokslinę vertę, nes nemokantiems lotyniškai ir vokiškai lietuviški vertimai bus vieninteliai skaitomi tekstai. Poezijos kūrinių vertimai yra dvejopi: išversti ir proza, ir atitinkamais metrais (hegzametru, eleginiu distichu, sapsfine strofa ir t. t.). Šią aplinkybę nepatyrę istorikai turi turėti galvoje ir nekritiškai nenaudoti poetinių vertimų įvairiems su 1514 m. Oršos mūšiu susijusiems faktams ar teorijoms grįsti, nes verčiant poetiškai, vertėjui suteikiama kur kas daugiau laisvės. Vertimų specialiai netikrinau, bet iš pirmo žvilgsnio jie atlikti tikrai gerai¹⁷. Įdomiausia, kad šiuo požiūriu patį sunkiausią darbą nudirbo ne parengėjas, o O. Dilytė-Čiurinskienė ir E. Ulčinaitytė, išvertusios kai kurias

¹⁷ Iš atsitiktinai į akį kritusių apsirikimų paminėtinas tik šis. Jono Silvijaus Amato laiške žodžiai *digna est hera* (p. 74) turi būti suprantami tik kaip *digna [scil. epistola] est hera [abl. sing.]*, t. y. „[laiškas] yra vertas ponios“, o ne „verta yra ponis“ (p. 75), nes toliau verčiant ir manant, jog už karaliaus ištekejusi karalienė „verta tavęs“, t. y. kažkokio poeto, anos epochos akimis – plunksnos amatininko, XVI a. valdovo dvare būtų kilęs didelis skandalas...

eiles atitinkamų originalo metrų lietuviškais variantais. Paradoksalu, kad dėl nurodytų originalo parengimo ypatybių net išmanančiam, bet pirmą kartą tekstą skaitančiam žmogui vertimai gali pagelbėti suprasti lotynišką tekstą – kur kokį kablelį mintyse padėti, kur atskirų frazių, sakinio dalių ribos ir pan. Lietuviškas variantas turi gerokai daugiau dalykinių komentarų, kuriuose aiškinamos įvykių realijos, minimi asmenys, vietovės, visa Antikos vardų ir mitologijos mišrainė ir t. t. Jie reikalingi ir naudingi net profesionalui, kad nereiktų ieškoti pačiam.

Vis dėlto labai nedidelė šios publikacijos apimtis, tikrų naujovių ir ambicijos stygius per dešimt metų padaryti taip, kad kiti išvydę pasakytų „čia tai bent!“, bei kitų negerovių gausa (juk paminėta tik tai, kas pastebėta, o kur ir kaip daugiau suklydo ar nesuklydo, geriausiai žino pats parengėjas) niekaip nepateisina galutinio rezultato, ypač turint galvoje visas minėtas publikavimo aplinkybes.

Daug išvardytų knygų netobulumų galima ištaisyti elektroninėje jos versijoje, nes naivu tikėtis, kad bus parduota daug „popierinių“ egzempliorių. O štai pataisytas naujas PDF, kaip patogesnis naudotis, bus mielai laukiamas visų kolegų. Taip daro ir šių eilučių autorius, kai „popierinėse“ knygose palieka klaidų. Bet tam reikia pasinaudoti tuo, kas čia suminėta, nelaikant autoriaus akademinės etikos pažeidėju ir priekabiautoju, ir pirma pačiam parodyti nors kruopelę kolegiškumo.

Pabaigoje keletas bendresnio pobūdžio minčių. Kitakalbės Lietuvos literatūros ir istorijos, ypač senojo jos periodo, šaltinių ir jų publikavimo situacija tapo labai kebli. Iš esmės jie skirti vos keliolikai, kartais apskritai keletui specialistų, dirbančių kurioje nors srityje. Kultūrinė lituanistikos misija reikalauja tokius tekstus, ypač literatūrinius, padaryti paskaitomus visuomenei ir net profesionaliems tyrėjams, kurie jau nemoka specifinių (lenkų, lotynų, vokiečių, rusėnų ir pan.) kalbų. Bet didelės apimties vertimams iš šių kalbų atlikti Lietuvoje nėra nei žmonių, nei laiko, nes tai daryti pajėgūs mokslininkai pririšti prie įvairiausių biurokratinių ir akademiinių girnų, kurios mala vis rupiau ir rupiau. Antra vertus, be siauro rato kolegų, nelabai yra ir tokios literatūros Lietuvoje skaitytojų. Pagaliau įdėjus daug pastangų ir išvertus vieną ar kitą tekstą, paskelbus vieną ar kitą šaltinį, atėjus tarptautiniams vertintojams paaiškėja, kad jis bemaž nieko nevertas, nes jei tokia šaltinių publikacija, parengta kad ir koku aukštu lygiu, kad ir kokia užsienio kalba, kad ir kaip užsienyje vertinama dėl savo fundamentalumo, yra išleidžiama būtent Lietuvoje, ji tiesiog neimama domėn. Viską lemia magiškas užsienio leidyklos vardas. Pripažinkime, šiam volui pasipriešinti kol kas neįmanoma. Lieka ieškoti būdų, kaip skelbti panašias publikacijas užsienyje, bet tam reikia visai kitų lėšų ir ilgainiui teks, matyt, atsisakyti lietuvių kalbos.

THE PROTOTYPE OF THE 1514 ORSHA BATTLE
AND ITS SOURCES

Darius Antanavičius
Summary

The discussion deals with a publication of the *Oršos pergalės (1514) šaltiniai = Fontes victoriae apud Orsham A. D. 1514* prepared for press and edited by Mintautas Čiurinkas in Vilnius in 2024. Two versions, so-called prototype, or prepublication copy, and the real book are discussed. A prehistory of these issues is revealed. A strong criticism on transcript and editing methods applied by the editor to already printed sixteenth century books is poured. Multiple errors are indicated. The suggestion is made to amend these inaccuracies in a renewed electronic version more suitable for the researchers.